

Wieliczka soolakaevandus – Poola valge “kullaauk”

Tänu ajakirjanikutööle satun sageli kaugete maade ja merede taha ning alati pärast reisi küsin endalt mõttes: kas tuleksin siia omal käel veel kord tagasi, on see paik sedavõrd väärt ja huvitav, et võin seda, käsi südamel, teistelegi soovitada? Enamasti on see nii, kuid mitte alati. Ei saa ju iga kord ja igal maal tunda end absoluutselt õigel ajal ja õiges kohas olevana, mitte alati ei teki sidet võõra maa ja kultuuriga – vaatad ja uudistad, kõik näib kena ja kaunis, kuid emotsiooni – seda nii olulist “reisikaaslast”, ei teki sellegipoolest.

Poolaga on mul aga risti vastupidised lood, olgugi et oma esimese reisi sinna tegin rõskel novembrikuul, aastaajal, mil kõik oli hallimast hallim, külm näpistas ja tuul rebis vihaselt mantlihõlmu. Kõik see polnud põrmugi mõnus, kuid ometi tundsin, et see MISKI oli minu jaoks olemas ja see tekitas vastupandamatut soovi minna tagasi niipea kui võimalik. Ning ega asjata öelda: julge vaid unistada, ja su soov täidetakse – kuigi mõne soovi täitumiseks võib kuluda kasvõi mitu aastat, nagu minul.

Maa-alune linn

Sel kevadel viis reisisiht mind nii Varssavisse kui ka võluvasse Krakowisse, kuid nägin veel üht “linna”, mille olemasolust olin vaid kuulnud ja imelisi fotosid näinud – Wieliczka soolakaevandust. See UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluv maa-alune linn annab oma suuruse, ilu ja ajaloo silmad ette nii mõnelegi pärislinnale, kuigi tõele au andes on tegu siiski soolakaevandusega. Kuid kas pole liiga julge võrdlus: kõrvutada soolakaevandust linnaga? Muidugi on! Kuid kui mõelda, mis ühest linnast linna teeb, siis üllatus-üllatus – Wieliczkas on kõik olulised tunnusemärgid olemas. Esiteks on Wieliczka suur – selle “tänavate” kogupikkus ulatub 300(!) kilomeetrini, siin on tervelt 300 saali ja galeriid, mida võib tinglikult pidada linna esindushooneteks. On oma kirik ja kabelid, oma transport ja tänavad, poed ja restoranid (Budryki saal), spordi-ja tervisekeskus (sanatoorium asub V korrusel), konverentsiruumid ja kontserdisaal (Varssavi saal), kunstisaalid ja rikkalik kunstikogu, püsielanikud

Wieliczka kaevanduse peahoone.

ehk teenindajad ja on külalistest turistid – nii et linn missugune!

Sel maa-alusel linnal on uskumatult põnev ajalugu ja väljanägemine. Kuid mitte ainult. Wieliczka valge kuld sool mängis olulist rolli Krakowi (nimelt asub kaevandus Krakowist vaid 11 km kaugusel) õitsengus ja rikkuses, sest nii rikkalikke looduslikke soolavarusid polnud ega pole tänaseni ühelgi teisel Euroopa

riigil, mõnest linnast rääkimata. Poola käes oli sajandeid Euroopa soolamonopol ning kui arvestada seda, et soola hind oli peaaegu võrdne kulla hinnaga, siis mõistate, miks eelkõige Krakowi kui ka kogu kuningriigi käsi sajandeid majanduslikult ülihästi käis.

“Makronid ja lillkapsad”

Kogu maailmas ainulaadse Wieliczka

soolakaevanduse sünnilugu ulatub koguni 15 miljoni aasta taha, mil merevesi neilt aladelt taandus ja sündis Karpaatia mäestikumassiiv. Selle geoloogiliselt intensiivse ja pikaajalise protsessi tulemusena tekkinud soolakihid asuvad maapõues mitmel sügavusel, need on uskumatult laia värvispektriga ja mitmekesise struktuuriga. Alates väikestest laest alla rippuvate “makaronide” mägedest kuni säravvalgete “lillkapsa” kuhi lateni, looduslike koobaste lagesid ja seinu katvate, justkui inimkäega lihvitud hiiglaslike soolakristallide ja sitikmusta “soolamarmorini” välja – te unustate seda ilu ja mitmekesisust nähes alatasa, et tegu on soolaga.

Nagu tõestavad arheoloogilised väljakaevamised, tekkisid esimesed soolakaevurite asulad Wieliczkasse juba 5000 eKr. Kuidas toonane elu ja algeline soolatootmine välja nägi, saab näha Sielci saalis olevast miniküla maketilt.

Kaunis legend räägib Wieliczka soolavarude avastamise kohta järgmist: Poola printsi Bolesławi abikaasa, Ungari printsess Kinga (kes hiljem kuulutati pühakuks ja kelle nime kannab kaevanduse kõige kaunim ja suurem saal) kaotas mägismaal ratsutades sõrmuse. Seda otsima asunud teenrid pidid aga aina petuma, sest päikese käes helkiva kalliskivi asemel pimestasid nende silmi ikka ja jälle soolakristallid. Toona Euroopas kulla hinnas ja seega üliolulise kaubartikli – soola – hiigelvarude avastamine oli aga lugematuid kordi väärtuslikum kui üks kadunud sõrmus. Ametlikult loetakse Wieliczka kaevanduse sünniaastaks aastat 1289, mil Krakowi ja Sileesia hertsog Henry IV andis ametlikult loa soolakaevurite küla asutamiseks.

Sajandeid oli soolakaevandamine Poola kuningriigi suurimaks sissetulekuallikaks, andes parimatel aegadel koguni 1/3 kogu riigikassa tuludest. Üheksa sajandi jooksul, mil Wieliczkas soola on kaevandatud, on selle kogus ligilähedase arvestuse kohaselt 7,5 miljonit m³, piltlikult öeldes täidaks see 1/5 ekvaatori pikkuse täislastis kaubarongi. Juba 13. sajandil alustatud soolakaevanduses lõpetati soola tootmine kaksteist aastat tagasi, 1996. aastal.

Suuremahulised tööd nõudsid nii hulga tööjõudu (korruga töötas kaevanduses tuhandeid mehi), kui ka hobuseid – maa all müttas terve väikese ratsaväe jagu hobuseid. Saja hobuse abil veeti kuni tonn kaaluvad soolamineraalide kangid kaevanduskäikudest lattu, kus need vintside abil maapinnale vinutati. Aga kujutage ette, et sügavaim kae-

Püha Kinga saal.

Mikolai Kopernikuse saal.

vanduskorras asus enam kui 300 meetri sügavusel! Hiiglaslikud soolakristallidest blokid liikusid vintside ja hobujõu abil korrushaaval aina kõrgemale, selleks kasutati spetsiaalseid põhjata puudust tünne, mida transporditi horisontaalasendis. Viimane tööhobune viidi kaevandusest välja alles aastal 2002. Kuid ärge ohake hirmunult, et vaeseskesed, mis nende tervis küll selle peale ütles. Erinevalt söe- ja vasekaevandusest on soolakaevanduse töötingimused lausa ideaalsed, kuigi füüsiliselt raske oli see töö igal juhul. Sellest hoolimata oldi siin vaat et tervemad kui maa peal, sest kuiv ja mineraaliderikas õhk mõjus kui tasuta hingamisteede haiguste profülaktika ja ravim ühtaegu. Tänapäeval tulevad Wieliczka tervislikku õhku hingama tuhanded terviseparandajad üle maailma.

Wieliczka soolakaevandus

- Soolakaevandamist alustati siin juba 13. sajandil.
- Kaevanduskäikude kogupikkus ca 250 km; turistide ringkäik 3,5 km.
- Kõige sügavam ligipääsetav koobas asub 135 m sügavusel.
- Asub 11 km Krakowist.
- Turistidele avatud: 1. maist – 31. oktoobrini (7.30-17.30) ja 2. novembrist – 31. märtsini (8.00-17.00).
- Jõulupühadel, aastavahetusel ja esimesel Ülestõusmispühäl suletud.
- Lisainfo: www.kopalnia.pl

Teel Kuningunda koopasse.

Kaevanduses asuv sanatoorium ja tervisekeskus, mis asub 135 meetri sügavusel, pakub võimalust ühendada muusika ja valgusteraapia ülitervisliku soolase õhu vannidega. Ning kui te seda elamust aja- või rahapuudusel endale lubada ei saa, siis roosakasvalgeid soolalampe, ehedat söögisoola või vannisoola tasub nägus kotikeses, purgis või pudelis igal juhul suveniiripoest kaasa osta.

Kuulsuste paraad, jõed ja järved...

300 kilomeetrise kogupikkusega soolakaevanduses saab turist teha vaid lühikesel 3,5 km ringkäigu, jõudes lõpuks välja 135 meetri sügavusele maa alla. Sel teekonnal, mis algab kunagi maa-aluste vete poolt üle ujutatud Daniliwiczi šahtist lõputuna näival puust trepil, on vaatepilt omaette. Kaevanduses on nn 9 töökorrust, esimene neist asub 64 meetri sügavusel ja sügavaim koguni 327 meetrit maapinnast.

Pieskowa saal.

Erazma Baracza nimeline saal.

Jalutuskäik viib läbi pikkade galeriide, mida kaunistavad soolast skulptuurid Poola ajaloo tähtsatest isikutest, soolast lühtrid, altarid, pingid ja mida kõike veel. Näha saab nii ehtsat päkapikkude minikaevandust (Kunegunda saal) kui ka maa-aluseid jõgesid ja järvi. Kuigi smaragdrohelistel järvedel (Baracza saal) ja kirkad jõed on imelised vaadata, on põhjaveega igal kaevandusel väga "keerulised suhted" – nii ka Wieliczkas. Tohtu hulk töölisi tegeles vaid sellega, et maa alt vett maa peale juhtida ja nõnda kaevandust uppumisest päästa.

1790. aastal külastas kaevandust Johann Wolfgang Goethe ja tema auks nimetati üks koopajärvega saal Weimari saaliks, aastast 2001 ehiv seda ka poeedi

hiigelkuju. Nimelised saalid on endale saanud nii kaevanduse asutaja kuningas Kazimir Suur, kuulus Poola astronoom ja matemaatik Nikolai Kopernik, väejuht Józef Piłsudski, sõrmuse leidmise legendi kujutatav saal kannab nime Janowice. Kuid kindlasti on enim muljetavaldavad imelised Püha Antoniuse ja Püha Risti kabelid. Kui kaevanduse kabelis 1697. aastal tulekahju puhkes, otsustas kuninglik komisjon, et ohutuse mõttes ei lubata isegi mitte kirikus ega kabeleis enam kunagi kasutada süttivaid materjale. (Vaid mõned puust skulptuurid ja pingid on lubatud). Nii on see tänini ja kõik, mida nüüd neis ruumides näha, on vaid puhas sool. Suurim tulekahju möllas mitmesaja kilomeetri pikkustes kaevanduskäikudes 1644. aastal koguni kaheksa kuud, enne kui sellele lõpp suudeti teha. Suurim üleujutus leidis aset 1992. ning ujutas üle suure osa kaevandusest.

Sool on kui teemant – kaunis ja vastupidav

Kui seni oma teekonnal piki kaevan-

duskäike liikudes halle ja marmorjaid-musti skulptuure imetlesite, siis jõudes välja kaevanduse kaitsepühaku, Püha Kinga nime kandvasse saali, pimestavad silmi juba teemantidena kirkad soolakristallidest lühtrid. See on ime-line vaatepilt, mis avaneb 500 inimest mahutava hiigelsaali rõdult. Kirik-saal õnnistati piduliku jumalateenistusega sisse 1898. aastal ja alates sellest ajast toimuvad siin regulaarsed avalikud jumalateenistused. Kuigi ise sattusin sinna ajal, mil teenistust ei toimunud, kujutan siiski üsna hästi ette seda müstilist tunnet, mis seal liturgia ajal tekkida võib. Ja isegi kui olete selle lummavast ilust pimestatud, ärge unustage hetkegi, et absoluutselt KÕIK selles kirikus, ükskõik kui suur või väike detail, kõik teie ümber on puhas sool. Ilmselt esmakordselt elus taipate, kui kaunis on sool ja kui imeline materjal kunstniku kätes...

Kui teil on võimalust, käige aga kindlasti ära ka Wieliczka nn kristallikoobastes. Need on imeliste, hiigel-

Weimari saal.

suurte läbipaistvate mäekristallidega kaetud koopad, mille ilu võtab lausa hinge kinni – see on kui oleksite sattunud lihvimata teemantide varakambris. Suurimad neist lagesid ja seinu katvaist mineraalidest on kuni 50 cm pikused – klaasina läbipaistvad, õrnad ja tugevad ühtaegu. Need looduslikud soolakristallidega koopad avastati alles 19. sajandil, kuid neist on kadunud juba nii mõnigi väärt eksemplar. Hinnalisim neist, ligi tonn kaaluv looduslik mineraal asub tänasel päeval Viinis. Austria-Ungari võimu alla langenud ja iseseisvuse kaotanud Poolal polnud oma varade üle sõnaõigust ja nii ehibki nende üks kauneimaid looduslikke rikkusi nüüd hoopis ühe teise

riigi muuseumi. Kui küsida, kus asub Wieliczka kullakamber – siis asub see kahtlemata just siin, kolm kilomeetrit turistide rutiinmarsruudist eemal, kristallikoobastes.

Te võite endale ette kujutada mida tahes, kuid Wieliczka käinuna saate isegi aru, kui piiratud on looduse ilu ja ainulaadsusega võrreldes inimese fantaasia – nähtu ületab ettekujutusvõime ja ootused. Wieliczka üllatab igal sammul, kuid eks see olegi ju põhjus, miks me reisida armastame – soovist avastada ja kogeda midagi uut ja näha midagi enneolematut.

**RIINA LUIK
MARIE CLAIRE**